

UNIVERZITA KARLOVA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**UPLATNITELNOST OSOB SE ZRAVOTNÍM
POSTIŽENÍM NA CHRÁNĚNÉM A OTEVŘENÉM
TRHU PRÁCE**

**Applicability of People with Disability at the Opened and
Protected Labour Market**

Název fakulty: Husitská teologická fakulta

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Autor práce:

Lucie Jelínková

Praha 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Uplatnitelnost osob se zdravotním postižením na chráněném a otevřeném trhu práce vypracovala samostatně a všechny prameny a literatura byly řádně citovány.

V Praze dne 7. srpna 2022

.....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala paní profesorce PhDr. Beátě Krahulcové, CSc. za odborné vedení bakalářské práce, její vstřícný přístup, cenné rady a konstruktivní kritiku.

Motto práce

„Když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl. A když kouká, aby byl a je, tak má být to, co je, a nemá být to, co není, jak tomu v mnoha případech je.“ – Jan Werich

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o specifikách lidí se zdravotním postižením. V jednotlivých kapitolách jsou popsány tři hlavní skupiny zdravotně postižených, jimiž jsou osoby s tělesným postižením, osoby se zrakovým postižením a v neposlední řadě také osoby s mentálním postižením. Po popisu jednotlivých skupin se další kapitoly věnují vzdělávání, edukaci a následnému zaměstnávání těchto osob. Poslední kapitola se poté zaměřuje na otevřený a uzavřený trh práce.

Klíčová slova

Osoby se zdravotním postižením, osoby s tělesným postižením, osoby se zrakovým postižením, osoby s mentálním postižením, handicap, otevřený trh práce, uzavřený trh práce, chráněný trh práce.

Abstract

This bachelor thesis deals with specifications of disabled people. Each chapter describes one of three main groups of disabled people which are people with physical disabilities, people with visual impairment and those with mental disabilities. After specifying each group the subsequent chapters deal with education and employment of these people. The final chapter focuses on open and closed labour market.

Key words

People with disabilities, people with physical disability, people with visual disability, people with mental disability, handicap, labour market.

OBSAH

Úvod	8
1 Osoby se zdravotním postižením	10
2 Druhy zdravotního postižení	13
2.1 Tělesné postižení.....	13
2.1.1 Vzdělávání osob s tělesným postižením.....	15
2.1.2 Zaměstnávání osob s tělesným postižením.....	17
2.2 Zrakové postižení.....	19
2.2.1 Vzdělávání osob se zrakovým postižením	23
2.2.2 Zaměstnávání osob se zrakovým postižením	26
2.3 Mentální postižení.....	33
2.3.1 Vzdělávání osob s mentálním postižením	37
2.3.2 Zaměstnávání osob s mentálním postižením.....	39
3 Otevřený a uzavřený trh práce	43
Závěr.....	45
Seznam použité literatury	47
Seznam ostatních zdrojů.....	51

ÚVOD

Tato bakalářská práce je zpracována na téma Uplatnitelnost osob se zdravotním postižením na chráněném a otevřeném trhu práce. Téma této práce bylo zvoleno vzhledem ke zkušenostem v tomto oboru a také praktickým poznatkům během prováděné praxe v daných zařízeních. V této práci je celkově popsána problematika osob se zdravotním postižením, její specifika a druhy a také jsou zde zmíněny návody, jak s těmito lidmi v procesu nábory samotného zaměstnávání pracovat.

Po vysvětlení celkových problémů a charakteristice celé skupiny zdravotně postižených se práce zaměřuje na jednotlivé skupiny zdravotně postižených detailně. Není zde popis všech zdravotně postižených, ale je tu pouze výběr z této skupiny vzhledem k obsáhlosti jednotlivých skupin postižení. Mezi skupiny zařazené do této práce patří skupiny se zdravotním postižením tělesným, zrakovým a v neposlední řadě mentálním.

Poté, co byly charakterizovány osoby s tělesným postižením, v následující kapitole byly vysvětleny problémy, se kterými se můžeme setkat během vzdělávání a edukace s lidmi s tělesným postižením. Poslední kapitola týkající se této specifické skupiny se pak věnovala největší problematice, a to zaměstnávání. Zaměstnanci by tuto skupinu měli brát jako sobě rovnou a nijak ji nediskriminovat.

Další skupinou pak jsou osoby se zrakovým postižením, které jsou vzhledem ke stupňům postižení více různorodou skupinou. Při vzdělávání bychom se měli více zaměřit na individualitu každého jedince a přizpůsobit tak veškerou edukaci jejich konkrétním potřebám. Následující kapitola pak pojednává o obtížích této skupiny mající některý ze zde uvedených handicapů, které ovlivňují jejich vzdělávací i zaměstnanecký proces.

Poslední ze zde zmíněných skupin s handicapem jsou osoby s mentálním postižením, kde je zaměstnávání asi nejvíce problematické. Tyto osoby jsou často naprosto nesamostatné a potřebují nejvíce dohled dalších osob. Jejich vzdělávání a následné zaměstnávání se tedy stává mnohem složitějším procesem než u skupin předchozích, kde je závislost na druhých osobách spíše individuální.

Poslední kapitola se zaměřuje na otevřený a uzavřený neboli chráněný trh práce. Oba z těchto trhů jsou specifické. Pokud patří zaměstnanec do skupiny zdravotně postižených, má z pravidla menší šanci uspět na trhu otevřeném, kde je pro něj mnohem větší konkurence. V dnešní době je však pro zaměstnavatele a jejich společnosti spíše dobrou vizitkou, pokud lidi s jakýmkoliv postižením zaměstnávají.

1 OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

Zdravotní postižení můžeme definovat tak, že jej rozdělíme z hlediska různých kritérií. Různí autoři ve svých publikacích často uvádí odlišná dělení. Jednotlivé druhy zdravotních postižení mají také několik stupňů, které dělíme podle rozsahu a závažnosti konkrétních poruch. Osoby se zdravotním postižením proto můžeme rozdělit na osoby s pohybovým postižením, kam mohou být zařazeni jedinci zdravotně oslabení – rozštěpy páteře, svalová onemocnění, oslabení kardiovaskulárního systému atd. Dalším druhem postižení je zrakové postižení, které je charakteristické různými druhy a stupni snížených zrakových schopností. Dále se zdravotní postižení dělí na osoby s mentálním postižením. Do této skupiny mohou být zařazeni lidé, kteří mají trvale omezené adaptační schopnosti. Patří sem například osoby s organickou poruchou řeči, jedinci s neurózou řeči nebo lidé s různými vadami výslovnosti. Jsou to především lidé s nějakým řečovým handicapem. Mezi další zdravotní postižení se řadí osoby se sluchovými poruchami. Týká se to osob neslyšících, osob se zbytkem sluchu či nedoslýchavých osob. Do těchto skupin dělení se také řadí jedinci s poruchami chování, jejichž problémy se projevují v psychosociální oblasti, jedinci se specifickými poruchami učení a chování, kam patří například dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie, ADHD atd.¹

Zdravotní postižení se probírá a rozebírá v mnoha oborech. Samotné zdravotní postižení souvisí s nejrůznějšími tématy. Osoby se zdravotním postižením můžeme také dále nazývat znevýhodněné osoby. Tito lidé byli vždy součástí lidské společnosti. Společnost ale během let prošla velkým vývojem, a tak můžeme tento vztah mezi majoritní a minoritní skupinou osob rozdělit do několika stádií. Tato členění jsou popsána v mnoha odborných publikacích a obvykle je můžeme najít zmíněné v oblasti speciální pedagogiky. V takovýchto publikacích se různí autoři většinou významově shodují, pokud hovoří o osobách se zdravotním postižením. Následující přístupy jsou popsány z hlediska vývoje péče o osoby s postižením:

Represivní přístup se vyskytoval již u nejstarších civilizací. V tehdejší společnosti byla především snaha o odlišení slabých členů společnosti a zároveň se těchto slabých členů zbavit, vyčlenit je a zlikvidovat je. Jako příklad může být uvedena například starověká Sparta. Zde byli slabí jedinci eliminováni tím, že byli shozeni ze skal. Dalším takovým příkladem je Řím, ve kterém nežádoucí narozené novorozence odkládali do hliněných nádob. Na druhou

---

¹ RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ L., a kol. 2006. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 313 s. ISBN 80-244-1475-9.

stranu jsou zde ale důkazy, které vycházejí z archeologických nálezů té doby, které vypovídají o tom, že v této době přežívali i závažně postižení jedinci vyžadující velkou péči od okolí.

Charitativní přístup je typicky spojovaný se středověkem, což je období, které považujeme za nábožensky orientované období. Křesťané tehdy vnímali osoby s postižením jako tzv. potřebné – tedy osoby, kterým je potřeba pomáhat a ochraňovat je. V období středověku vznikaly první špitály a hospice, které byly orientované na pomoc a péči o potřebné. Oproti represivnímu přístupu je toto období z hlediska pohledu na osoby s postižením mnohem vyspělejší.

Humanistický přístup je spolu s renesancí a humanismem považovaný za nové vědecké pojetí péče, kde se uplatňují nové medicínské objevy. Přinesl tedy nově podložené výzkumy, které tento přístup uplatňoval. Pokud se v této době hovoří o péči o postižené, jsou zde rozlišovány již různé druhy postižení. Vznikají například instituce a školy se zaměřením na podporu a pomoc osobám s postižením.

Rehabilitační přístup je charakteristický pro dobu na přelomu 19. a 20. století. Z historického a politického hlediska vývoje naší země převládal v České republice až do konce 80. let minulého století. V této době šlo především o propojování léčby a výchovy. Důraz se kladl především na celkovou rehabilitaci jedince. Pokud měl člověk diagnostikovaný vyšší stupeň postižení a nezvládl rehabilitační proces, byl odkázán na institucionální zařízení pro péči o osoby se zdravotním postižením. Takováto zařazení do institucí výrazně vedlo k segregaci jedince od společnosti.

Preventivně integrační přístup se objevuje především u vyspělejších zemí po období 2. světové války. Společnost se celkově snažila předcházet vzniku všech druhů postižení a zároveň hledala cesty, které by vedly k optimálnosti integrace osob se zdravotním postižením. Opět je v tomto preventivně integračním přístupu vidět posun myšlení a přemýšlení o osobách se zdravotním postižením. Není tedy divu, že tento přístup se uplatňoval především ve vyspělých zemích.²

Inkluzivní přístup je současné moderní pojetí problematiky osob se zdravotním postižením. V tomto přístupu se projevuje především snaha o nevyčleňování jedinců se zdravotním

---

² VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3829-1.

postižením ze společnosti. Snaží se tedy tyto jedince naprosto přirozeně začleňovat do společnosti. Záleží ale také na jedinci – zda je to vůbec možné a umožňuje jim to jejich zdravotní stav. Inkluzivní přístup je nynější tzv. globální trend, se kterým se setkáváme v různých oblastech života. Populace jako taková spíše vnímá tuto problematiku v souvislosti se vzděláváním a se školstvím. K tomuto jevu dochází především proto, že prvním kontaktem každého člověka se širší společností je právě nástup do vzdělávacího zařízení (vstup do vzdělávacího procesu – nejčastěji je to tedy mateřská škola).³

---

³ VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení*. 2., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0378-2.

2 DRUHY ZDRAVOTNÍHO POSTIŽENÍ

V této práci se pojednává pouze o třech typech zdravotního postižení. Bylo tak rozhodnuto především z obsáhlosti jednotlivých témat. Do této práce nebylo například zahrnuto vzdělávání a zaměstnávání osob se sluchovým postižením, protože tato handicapovaná skupina má naprosto jiný proces zaměstnávání od ostatních druhů, o kterých tato práce pojednává. Ze začátku každé z kapitol je nejprve definováno, co jaký druh postižení je, a následně jsou popsána specifika jednotlivých skupin postižení. Další kapitolou u každé skupiny pak je vzdělávání, které samozřejmě úzce souvisí se samotným zaměstnáváním.⁴

2.1 Tělesné postižení

Tělesné postižení je obvykle spojováno s celkovým omezením ve všech sférách života. Tělesná postižení můžeme charakterizovat podle různých důsledků, které mohou způsobovat tzv. pohybový defekt – tedy funkční handicap nebo tělesnou deformaci (estetický handicap). Tělesné postižení způsobuje především omezení z hlediska samostatnosti jedince. Tento jedinec je proto často odkázán na své okolí. Postižení jako takové také vytváří zábrany důležité pro získávání mnoha životních zkušeností, které jsou nezbytné pro úspěšnou sociální adaptaci. U tělesného postižení je důležitá závažnost a rozsah pohybového postižení, dále záleží na již zmíněné míře soběstačnosti a nezávislosti jedince na ostatních. Toto jsou faktory, které dále ovlivňují nejen psychický vývoj jedince, ale také možnosti rozvoje pohybových vzorců, které pomáhají zachovávat hybnost horních končetin, dolních končetin a popřípadě i hybnost mluvidel a mimickou pohyblivost.⁵

Do hybnosti horních končetin je zařazena především manuální zručnost. Manuální zručnost je základem pro téměř jakoukoliv pracovní aktivitu. Pohyblivost horních končetin se významně podílí na vyjadřování citových prožitků (užívání různých gest). Hybnost horních končetin

---

⁴ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0095-8.

⁵ NOVOSAD, P. 2011. Lidé s tělesným postižením In: MICHALÍK, J. 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, s. 180-268. ISBN 978-80-7367-859-3.

hraje výraznou roli také při aktivním kontaktu s okolním prostředím a společností jako takovou.⁶

Hybnost dolních končetin je důležitá především z pohledu závislosti na okolním prostředí. Pokud má člověk omezený pohyb dolních končetin, je téměř vždy závislý na přizpůsobení okolního prostředí jedinci a je zároveň závislý na pomoci od ostatních lidí. I nezávislý jedinec je například nucen požádat o pomoc při nástupu do veřejného dopravního prostředku. Hybnost dolních končetin je také důležitá při aktivním kontaktu se společenským prostředím stejně jako u hybnosti končetin horních.

Mimická pohyblivost a pohyblivost mluvidel jsou důležitými prvky především při komunikaci s okolním prostředím jak verbálním způsobem komunikace, tak i tím neverbálním. Postižení mluvidel často patří mezi velice diskriminující ve společnosti a je také problémem při uplatnitelnosti ve společnosti a aktivním životě z hlediska podílení se na utváření negativního sebehodnocení jedince. Tato problematika může vést i k psychickým problémům. Ty však může způsobit jakékoliv tělesné postižení. Mimická pohyblivost a pohyblivost mluvidel jsou však z hlediska pohledu okolního prostředí na jedince nejvíce náchylná na celkový psychický stav jedince.⁷

Tělesné postižení jako takové může mít různé příčiny. Vyplývá z nich i charakter samotného omezení, popřípadě různorodost kombinovaného postižení. V následujících odstavcích jsou proto uvedeny nejčastější příčiny tělesného postižení. K tělesnému postižení může dojít prakticky v jakémkoliv období lidského života od prenatálního období až do pokročilého stáří.⁸

Tělesné postižení může být například důsledkem změn nebo poruch v oblasti mozku a míchy. K těmto poruchám často dochází v prenatálním či perinatálním období vývoje dítěte. Tato porucha může mít za následek i taková onemocnění jako je dětská mozková obrna. Může se však také jednat o geneticky podmíněné odchylky vývoje nebo následky různých chorob nebo úrazů. Jako nejčastější příklad se uvádějí především nádorová onemocnění, Parkinsonova choroba nebo roztroušená skleróza. Tělesné postižení může mít také příčinu organického

---

⁶ MICHALÍK, Jan. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.

⁷ FARKOVÁ, Marie. *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2480-5.

⁸ JESENSKÝ, Ján. *Kontrapunkt integrace zdravotně postižených*. Praha: Karolinum, 1995. Folia paedagogica specialis. ISBN 80-7184-030-0.

narušení CNS, což je často kombinováno s mentální retardací, demencí nebo také narušení celkových komunikačních schopností.

Mezi další příčiny tělesného postižení patří poruchy kloubů a kostí. Tato postižení mohou být vrozená jako například hypoplazie končetin, anebo může být získaná v pozdějším věku jako je osteoporóza. Často se tedy jedná o poruchu růstu kostí, popřípadě je struktura kostí natolik narušena, že zabraňuje samotnému provedení pohybu končetiny. Dalším omezením pohybu může také být zánětlivé onemocnění jako je například artritida, nebo může být mechanickou záležitostí, kdy je pohyb omezen důsledkem chybějící končetiny nebo její části.⁹

Tělesné postižení může být i v neposlední řadě součástí poruchy svalstva. Poruchy svalstva se nejčastěji projevují zhoršením funkcí svalové tkáně (myastenia gravis). Dále se může projevovat nejen úbytkem svalové hmoty, ale zároveň i svalových vláken jako tomu je například u svalové dystrofie. Svalová onemocnění se rozvíjejí v důsledku poruchy některé ze struktur motorické jednotky.¹⁰

2.1.1 Vzdělávání osob s tělesným postižením

Vzdělávání osob vychází celkově z Listiny základních práv a svobod, a to konkrétně z článku 33, kde se uvádí, že každý člověk má právo na vzdělání na školách základních, středních a podle schopností také na školách vysokých. Toto právo tedy platí i pro osoby s tělesným postižením.¹¹

Mezi další oficiální dokumenty, ve kterých se přímo zmiňuje zaměstnávání osob s tělesným postižením, patří Úmluva OSN, ve které se píše, že má každý člověk právo na vzdělání bez jakýchkoliv forem diskriminace (tedy i osoby se zdravotním postižením). Zmiňuje se zde, že by měla být umožněna alternativní a augmentativní forma komunikace, dále pak rozvoj orientačních schopností a celkové mobility osobám se zdravotním tělesným postižením.

---

⁹ HANÁKOVÁ, Adéla, Miloň POTMĚŠIL, Vladimíra TYLŠAROVÁ a Eva URBANOVSKÁ. *Vzdělání pohledem žáka se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4924-1.

¹⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

¹¹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Dále je v tomto dokumentu zmíněné, že je vhodná podpora a poradenství osobám, které se nacházejí v podobné situaci.¹²

V České republice jsou tato práva konkrétně legislativně zakotvena především ve Školském zákoně a jeho vyhláškách. V tomto zákoně se uvádí, že osoby s tělesným postižením jsou z hlediska Školského zákona vnímány a chápány stejně jako celková skupina osob se zdravotním postižením. Spadají proto celkově do této širší skupiny. Tento zákon opět uvádí, že má každý právo na zohledňování svých individuálních vzdělávacích potřeb (např. dostupnost do učeben a prostor školy).¹³

Tyto individuální potřeby (konkrétně u osob s tělesným postižením) jsou naplňovány především tím, že se vzájemnou domluvou školy a rodiny zvolí forma individuálního vzdělávacího programu. Tento individuální vzdělávací program je využíván zejména při integraci tělesně postiženého žáka (studenta) do běžných typů škol. Tento program je však populární i na speciálních typech škol a je zde hojně využíván. Obsah individuálního vzdělávacího programu je popsán konkrétně ve vyhlášce č. 73/2005 Sb. Jedná se o to, že se stanoví cíle vzdělávání, které jsou časově a obsahově vymezeny v rámci probíraného učiva na konkrétním typu školy. V tomto individuálním vzdělávacím programu je možnost prodloužení si školní docházky, která je pro osoby s tělesným postižením často využívanou a vhodnou formou vzdělávání. Dále se v rámci tohoto plánu často využívá zřízení institutu asistenta pedagoga, který vzdělávání těchto osob usnadňuje. Rodiny osob s tělesným postižením si také mohou stanovit a zažádat o kompenzační či rehabilitační pomůcky, které jsou potřebné k výuce žáků a studentů s tímto handicapem. V tomto programu jsou dále zahrnuty i další podpůrné metody a postupy v rámci vzdělávání osob s tělesným postižením, ale nejsou využívány v tak hojném počtu jako ty již zmíněné.¹⁴

---

¹² Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením. *Průvodce* [online]. Copyright © [cit. 01.03.2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim>.

¹³ Školy, třídy, skupiny a oddělení podle § 16 odst. 9 školského zákona, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 01.03.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skoly-tridy-skupiny-a-oddeleni-podle-16-odst-9-skolskeho#:~:text=5%20prov%C3%A1d%C4%9Bc%C3%AD%20vyhl%C3%A1%C5%A1ky%20%C4%8D.,%E2%80%9C>.

¹⁴ Zákon 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů.

2.1.2 Zaměstnávání osob s tělesným postižením

Volba povolání a zaměstnání osob s tělesným postižením se odvíjí především od stupně a kvality vzdělání konkrétní osoby. Toto tvrzení platí samozřejmě i u osob bez tohoto handicapu, avšak u osob s tělesným znevýhodněním klade o to větší důraz na vzdělání konkrétního člověka. S vyšším vzděláním přichází samozřejmě i lepší uplatnitelnost jak na chráněném, tak i na otevřeném trhu práce. Osoby s tělesným postižením mají nejčastější problém zejména se schopností manuálních činností a s lokomocí. Pro tyto osoby je tedy výhodnější a vhodnější, pokud se budou orientovat na vzdělávání sekundární a na činnosti, které nebudou příliš náročné na různé pohyby a přesuny. Při takovéto volbě povolání či konkrétního zaměstnání by byly osoby s tělesným postižením znevýhodněny. Je pro ně tedy lepší volit zaměstnání orientované spíše na intelekt a na důraz na určitou mentální úroveň jedince.¹⁵

Celkově je volba povolání velice důležitým rozhodnutím a mezníkem v našem životě. Osoby s tělesným postižením jsou právě z hlediska zdravotního omezení často diskriminovány. Výběr povolání a zaměstnání se tedy může proměnit v komplikovanější a složitější proces hledání než u osob bez handicapu. Na druhou stranu je ale trendem moderní společnosti podporování zaměstnávání lidí s tělesným postižením.

Dříve však tento trend tolik nepřevládal a toto pravidlo neplatilo vždy. V minulosti byly osoby s tělesným postižením omezovány především tím, že jim nebylo umožněno nejen zaměstnávání v některých oborech a profesních sférách, ale také neměli možnost samotné profesní přípravy na konkrétní zaměstnání. Dříve tedy tyto osoby nevolily svá zaměstnání a profese z hlediska jejich osobního zájmu, ale vybírali je především z hlediska dostupnosti a dosaženého vzdělání. Zároveň volily takové povolání, které by bylo vhodné z hlediska konkrétního typu jejich tělesného handicapu. V minulých letech nebyl kladen takový důraz na jednotlivce a jeho individuální potřeby jako je tomu dnes. V dnešních dnech to sice není pravidlem, ale zaměstnavatelé se lidem s tělesným handicapem nevyhýbají tolik jako dříve, ba naopak mnoho společností si zakládá pověst na zaměstnávání lidí s jakýmkoliv postižením. Mezi další trendy dnešní doby patří také poskytnutí a umožnění vybrat si a vyzkoušet si povolání prakticky, aby konkrétní osoba individuálně zhodnotila své hranice a možnosti v rámci výkonu konkrétního zaměstnání.

---

¹⁵ KRAUS, Josef. *Dětská mozková obrna*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-1018-8.

Profesní volbu, na kterou se osoba orientuje téměř celý život, ovlivňuje především důraz na dvě důležité motivační složky, které jsou při tomto důležitém rozhodnutí nezbytné. Těmito složkami jsou potřeby jedince, které nám říkají a objasňují, co by daná osoba chtěla během svého života dělat a vykonávat jako povolání pokud by nebyla omezena svým postižením. Druhou z těchto motivačních složek je rozumová úvaha, při které se jedinec zamýšlí nad tím, jaká práce je pro něj dostupná i s ohledem na jeho postižení. Tyto dvě motivační složky se na konci porovnávají a na jejich základě dochází k výběru dané profese.¹⁶

Ve společnosti však panují i takové názory, které se neshodují s předešlými výroky. Patří mezi ně například názor, který nerespektuje možnosti vytvoření rovnocenných kompenzačních mechanismů jedince. Stanovuje tedy kritérium, při kterém se zhodnocuje vhodnost a přiměřenost volby vzdělání a profese vzhledem k závažnosti a typu postižení. Mezi těmito kritérii tedy dochází po analýze a zjištění závažnosti ke konsenzu mezi konkrétní osobou a danou profesí. Je to tedy shoda požadavků potřebných k výkonu v určitém druhu profese s odpovídajícími předpokládanými vlastnostmi a schopnostmi konkrétní osoby. Pokud tedy tato osoba neprokáže vlastnosti a schopnosti požadované pro určitý výkon dané činnosti, je poté tato profese automaticky vyloučena ze seznamu možných potenciálních zaměstnání.¹⁷

Bohužel se i v dnešní moderní společnosti často setkáváme s extrémními postoji osob s tělesným postižením, a to především minimalistická představa o budoucím profesním zaměření a zaměstnání těchto osob, která je z jejich hlediska charakterizována především určitým pohodlím a jistou snahou o vyhnutí se problémům spojených se zaměstnáváním. Můžeme se také setkat s opačným problémem, a to takovým, že se lidé nadhodnocují, jejich představy o zaměstnání jsou maximalistické a vůbec se neshodují s reálnými možnostmi. Nemusí se jednat o současný stav osoby s handicapem. Může se také jednat o volbu povolání, která by až časem ohrožovala zdravotní stav osoby s tělesným postižením.¹⁸

Dalším důležitým aspektem při výběru povolání se stává také nejbližší rodina, přátelé a celkové sociální prostředí a komunity, ve kterých se jedinec pohybuje. Pro rodinu je velice důležité, aby se nejprve ona sama vypořádala a vyrovnala s tím, že se v jejích okolí nachází dítě s tělesným postižením a tím si také stanovila předpokládaná očekávání od tohoto dítěte.

---

¹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0181-8.

¹⁷ VÍTKOVÁ, Marie. *Somatopedické aspekty*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-134-0.

¹⁸ OPATŘILOVÁ, Dagmar a Dana ZÁMEČNÍKOVÁ. *Předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3718-0.

Je to důležité především z toho důvodu, aby na postiženého jedince nebyla kladena příliš velká očekávání a nedošlo tak tedy k již zmíněné maximalistické představě o budoucím povolání. Pro rodinu i pro handicapovaného člověka se proto přijetí takové situace a stavu může stát frustrujícím. Hlavní úlohou rodiny z hlediska podpory se tedy stává především povzbuzující, chápavý a laskavý přístup, který vhodně usměrňuje cílevědomé potřeby dítěte při volbě povolání, které se v budoucnu jeví jako nejvhodnější z hlediska osobnosti a zájmů a zároveň nebude přílišnou zátěží pro jedince a dále nebude zhoršovat jeho zdravotní stav. Smíření se rodiny a osoby s tělesným postižením se častěji jeví obtížnějším, pokud se jedná o vrozené postižení oproti postižení získaného během života.¹⁹

2.2 Zrakové postižení

Další kapitola této práce se zaměřuje na osoby se zrakovým postižením, které patří do skupiny osob se zdravotním postižením. Jsou zde udány obecné informace o těchto osobách – jak tyto osoby klasifikujeme a jaké jsou druhy jejich postižení, které je samozřejmě nutné rozlišovat, a to nejen z hlediska samotné klasifikace, ale především kvůli samotnému zaměstnávání. Následně je zde vysvětleno, jaké jsou možnosti vzdělání pro tyto osoby a jak se nakonec tyto lidé zaměstnávají.

Zrakové postižení můžeme rozlišovat z hlediska různých skupin. Osoby s tímto postižením můžeme rozlišovat například z hlediska speciální pedagogiky (edukační), z hlediska sociální oblasti na základě zdravotní (medicínské) klasifikace nebo na toto postižení můžeme nahlížet z psychologického pohledu. Tato terminologie se zaměřuje především na klasifikaci v rámci České republiky.²⁰

Pokud budeme vnímat osobu se zrakovým postižením z hlediska edukace nebo pedagogiky, je u těchto osob narušeno hlavně vnímání zrakové korekce. Někdy je to do takové míry, že těmto osobám částečně narušuje schopnost vzdělávání se a edukace standardním způsobem, a vytváří jim potíže a problémy v běžném životě. Pak je nutno hledat alternativní způsoby vzdělávání.

---

¹⁹ PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2004. ISBN 80-86856-01-1.

²⁰ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.

Zrakové postižení ovlivňuje člověka z hlediska celé jeho osobnosti v různých oblastech života. Jsou jimi například psychický vývoj těchto osob, dále kognitivní vnímání, které zahrnuje i sociální a motorickou oblast. Tato osoba je svým způsobem omezena především z pohledu toho, jak je toto postižení závažné a jaká je samotná charakteristika vady. Záleží také na věku jedince a zda je toto postižení přítomno od narození nebo je získané během života, s čímž právě nejvíce souvisí věk člověka, a následné rozlišování různých druhů edukace. Pokud se jedná o zrakové postižení získané během života, je potřeba přizpůsobit edukaci, případně zajistit rekvalifikaci v zaměstnání.

Z medicínského neboli zdravotnického úhlu pohledu nahlížíme na tyto osoby podle následujících hledisek: buď u těchto osob postižení přetrvává (například po ukončení medicínské léčby), nebo osoba nosí brýle a je tím zajištěna optimální brýlová korekce. Vždy je samozřejmě nejlepší, když se podaří alespoň částečně navrátit zrak pomocí brýlí, než když je zrak nenávratně poškozen a není možné zrak obnovit ani navrátit žádnou pomůckou. Dnešní medicína je natolik vyspělá, že zrak dokáže navrátit i různými druhy operací. Při těchto operacích je však příliš velké riziko, že zrak se poškodí ještě více při komplikacích a ani nejlepší lékaři nejsou schopni říci a zajistit, jak tyto druhy operací dopadnou.

Psychologický pohled na tyto osoby je asi z hlediska klasifikace ten nejsložitější. Pokud člověk nevidí již od narození, je pro něj mnohem jednodušší zvládat nástrahy života, než pro člověka, který zrakové postižení získal během života. Tyto problémy mají mnoho příčin a na každého mohou působit jinak například v rámci psychické labilita a stability. Hodně také závisí na psychické podpoře jedince, v jaké rodinné situaci se nachází a jaká je celková rodinná atmosféra při řešení tohoto problému a v jaké společnosti se daný jedinec nachází – zda má vhodné a podnětné prostředí ve škole (může chodit jak do normálních škol, tak do škol speciálních, kde je více lidí s podobnými nebo stejnými problémy co se zrakového postižení týká). S tímto postižením se právě proto pojí mnoho negativního ovlivnění jak z hlediska fyzického, tak psychického.²¹

Z hlediska klasifikace druhů zrakového postižení zohledňujeme především stupeň tohoto handicapu. Vzhledem k různému stupni postižení se samotné osoby stávají velice nesourodou skupinou. Každá z těchto osob má naprosto odlišné potřeby odvíjející se od stupně tohoto

---

²¹ RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

postižení. Je nutné k těmto lidem přistupovat specificky a individuálně. Lidé, kteří vidí za pomoci brýlí, mají naprosto jiné potřeby a problémy než lidé se zbytkem zraku nebo úplně nevidomí.

Můžeme však říci, že některé problémy a faktory vtahující se k tomuto postižení jsou obecné, shodují se a jsou přítomny ve všech stupních tohoto postižení. Nejčastějšími důsledky problémů v jakémkoliv stupni zrakového postižení je prostorová orientace a pohyb v prostoru. Ten zahrnuje samostatný pohyb, kdy se osoba orientuje například v neznámém prostředí zahrnující pohyb v budovách nebo ve veřejné hromadné dopravě (v těchto případech můžeme využít například různé pomůcky jako slepecká hůl nebo slepecký pes). Dále sem patří obsluha sebe samého, tedy postarání se o sebe z hlediska zajištění chodu domácnosti, stravování a dále péče o dítě či hygienu. Tyto faktory souvisí také s tím, jak jednotlivé osoby dokážou pracovat s informacemi, které jsou jim nabízeny například v rámci vzdělávání, zaměstnávání, různých pracovních rekvalifikací, čtení a psaní (v tomto případě například za pomoci speciálních počítačů s hlasovým výstupem apod.), trávení volného času a celkové získávání aktuálních informací pomocí internetu.²²

Zrakové postižení můžeme rozdělovat na základě různých měřítek. Pokud máme osobu se zrakovým postižením, musíme tedy napřed postižení diagnostikovat a následně zařadit do správné skupiny osob podle následných kritérií. Můžeme tedy postižení dělit na postižení dle příčiny vzniku, což zahrnuje buď poruchu vrozenou, která může být kongenitální nebo prenatalní, anebo toto postižení můžeme získat během života, kam patří poruchy postnatální, juvenilní nebo senilní, což jsou vše poruchy získané. Vrozené zrakové postižení ovlivňuje způsob komunikace. Má tedy vliv na abstraktní myšlení, vývoj pohybu, prostorovou představivost, vývoj řeči, či vývoj sociálních vztahů v kolektivu a společnosti, ve které se daná osoba nachází a kterou vyhledává. Vrozené poruchy zraku nebývají tolik zásadní pro další životní vývoj a neovlivňují tolik změnu životní situace a lidí okolo dané osoby. Získané zrakové postižení naopak může způsobit velké problémy jak u osob trpících tímto postižením, tak může být složité přizpůsobování blízkých lidí. Můžeme také říci, že čím později tento problém nastane, tím je složitější se s touto situací vyrovnat. Pokud například člověk ztratí zrak a stane se nevidomým v předškolním věku, je pro něj mnohem jednodušší vyrovnat se s touto situací. To se odvíjí například i od rodiny, kdy je takovéto dítě ještě plně

---

²² KIMPLOVÁ, Tereza. *Ztráta zraku: úvod do psychologické problematiky*. Ostrava: Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-917-9.

závislé na rodinné podpoře a výchově a nemá během života ještě vybudované pevné sociální vztahy.²³

Dále můžeme dělit toto postižení z hlediska doby neboli časového horizontu, během kterého tato zraková vada přetrvává. Z hlediska času tedy dělíme zrakové postižení na krátkodobé, kam patří poruchy akutní, dále pak poruchy dlouhodobé, které jsou chronické a v neposlední řadě poruchy opakované neboli recidivující. Většina z těchto poruch je většinou neléčitelná a nevratná, a pokud je léčitelná, tak léčba je v mnoha případech velice riziková. Jsou zde tedy určité možnosti nápravy, kam patří příklad reverzibilní. Pokud náprava možná není, jedná se o ireverzibilní vady a poškození. Patří sem také rozdělení dle anatomické struktury, kam patří orgánové poruchy a poruchy funkční.²⁴

Jednou z nejčastějších zrakových vad je slabozrakost. Jedná se o nezvratný stav, kdy je narušena zraková ostrost, a to konkrétně o více než 50 procent. Tyto osoby špatně vidí, ale za pomoci různých kompenzačních pomůcek mohou běžně fungovat a zvládat problémy běžného života. Mezi tyto kompenzační pomůcky patří například brýlová korekce, oční čočky nebo různé druhy zvětšovacích skel.²⁵ Zrak při slabozrakosti ovlivňuje především prostředí, ve kterém se osoby nacházejí. Záleží především na správném osvětlení, na samotné vzdálenosti jednotlivých předmětů a na kontrastu a schématu barev. Když pohlédneme na člověka trpícího slabozrakostí, ne vždy je slabozrakost na první pohled patrná. Většinou si toho všimneme po delším časovém horizontu pozorování. Tito lidé nejsou tolik omezení jako lidé s ostatními poruchami zraku, ale i přesto mají různé problémy v každodenním životě zahrnující zkreslené představy a nepřesné představy o tom, co se kolem nich v danou situaci děje a mají částečně narušenou prostorovou orientaci. Slabozrakost se také dále klasifikuje do skupin lidí s lehkou slabozrakostí, střední slabozrakostí nebo slabozrakostí těžkou.²⁶

Dalším druhem zrakových vad jsou zbytky zraku. Patří sem také lidé a osoby s hodně slabým zrakem. Mohou to být osoby, které částečně vidí, ale tato hranice mezi slabozrakostí

---

²³ FINKOVÁ, Dita, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Kateřina KROUPOVÁ. *Úvod do speciální pedagogiky osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2517-7.

²⁴ MORAVCOVÁ, Dagmar. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-476-4.

²⁵ Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením. RNDr. Hana Bubeníčková Ing. Bc. Petr Karásek Mgr. Radek Pavlíček - PDF Stažení zdarma. *Představujeme Vám pohodlné a bezplatné nástroje pro publikování a sdílení informací*. [online]. Copyright © DocPlayer.cz [cit. 06.03.2022]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/1819117-Kompenzacni-pomucky-pro-uzivatele-se-zrakovym-postizenim-rndr-hana-bubenickova-ing-bc-petr-karasek-mgr-radek-pavlicek.html>.

²⁶ KAVALÍROVÁ, Kateřina. *Nevidomý ve vaší firmě*. Praha: Okamžik, 2012. ISBN 978-80-86932-29-3.

a nevidomostí je velice malá. Tito lidé vidí například obrysy do nějaké vzdálenosti nebo rozlišují objekty s vysokou kontrastností barev. Slabozrakost je nejčastěji ustálená, avšak v některých případech může docházet jak ke zlepšování zdravotního stavu, tak ke zhoršování, což je v případě lidí se zbytkem zraku bohužel častější jev. Tyto změny jsou postupné a nedochází k nim najednou. Pokud tyto lidé využívají brýlovou korekci, dokážou rozeznat například objekty, které se nachází těsně před jejich očima a většinou dokážou číst velmi veliké písmo. Jako v ostatních případech zrakových vad mají narušenou prostorovou orientaci a mají problémy řešit různé situace a problémy spojené se zrakem.²⁷

Poslední z uvedených zrakových poruch jsou osoby nevidomé. Tyto osoby mají nejvyšší a nejtěžší stupeň zrakového postižení. Někteří jedinci sice rozeznávají například světlo od tmy nebo rozpoznají barvy, ale zrak je natolik poškozený, že je to je jediné, co mohou rozeznat.²⁸ Tito lidé nezískávají informace z okolního prostředí a světa za pomoci zrakového smyslu a zrakového vnímání, proto jsou jejich ostatní smysly posílené a více vyvinuté.²⁹

2.2.1 Vzdělávání osob se zrakovým postižením

V České republice je více možností, jak se vzdělávat, pokud trpíme nějakou poruchou zraku. Možnosti vzdělávání jsou určeny především legislativou. České školství se snaží především o integraci lidí se zrakovým postižením popřípadě následnou inkluzi těchto osob. Cílem je především nevyčleňovat tyto jedince. Toho však nelze úplně dosáhnout a ne všichni jedinci mohou úplně splynout. Chybí zde také prostředky při naplňování požadavků jednotlivých školských zařízení a v některých krajích České republiky je dokonce nedostatek školních asistentů, kteří pomáhají dětem orientovat se v dané látce i přes jejich handicap. Tyto informace jsou zakotveny ve školském zákoně, a to konkrétně ve vyhláškách:

- Školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (konkrétně tedy § 16 Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami).

---

²⁷ RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

²⁸ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.

²⁹ HOŠOVÁ, Petra, Marie HŮRKOVÁ a Miroslav MICHÁLEK. *Manuál pomoci nevidomým*. Ilustroval Pavla VAŇKOVÁ. Praha: Okamžik, 2015. ISBN 978-80-86932-41-5.

Podle tohoto paragrafu patří osoba se zrakovým postižením do skupiny se zdravotním postižením a handicapem. Takovýto jedinec má samozřejmě právo na vzdělání, avšak musíme pohlížet a brát v ohledu konkrétní vzdělávací potřeby a možná omezení. Musí být vytvořeny podmínky pro správné vzdělávání, což jsou například pomůcky pro nevidomé, jako je speciálně upravený počítač. Ten slouží jako alternativa využití učebnic, kde si žáci mohou zapisovat různé poznámky a zároveň je jim za pomoci zvukového výstupu umožněno tyto podklady číst. Zodpovědnost za vzdělávání osob se zrakovým postižením mají také školská zařízení a školská poradenská zařízení.³⁰

Učitelé a pedagogové zároveň musejí dbát o to, aby tito žáci měli odpovídající podklady ke vzdělávání, a mohou také využít školního asistenta pedagoga v případě, kdy žák či student učivo nezvládá a potřebuje pomoc druhé osoby. Při dojíždění do školy může těmto osobám také pomoci slepecký pes, který je vycvičen k různým pokynům, které zahrnují například přechod přes silnici, výstup schodů nahoru či dolů a jiné zvládání prostorové orientace a překonávání bariér. Pedagogové také musí poskytovat více času na zvládání různých školních zkoušek, než by potřebovaly vidomé osoby. Je zákonem dané, že zrakově handicapované osoby mají právo na didaktické a kompenzační pomůcky, které poskytuje škola nebo jim při edukaci pomáhají speciální edukační učebnice a materiály, popřípadě je zde možnost používání podkladů psaných v Braillově hmatovém písmu, a to vše bezplatně. Dále by škola měla těmto osobám přizpůsobit vzdělávací plán, a to nejen mimo školu, ale i ve škole. Je možné přizpůsobit rozvrh třídám s takovými dětmi tak, aby se žáci co nejméně přesunovali a zůstávali pokud možno na jednom místě, což těmto žákům značně zjednoduší orientaci v budově.

Mezi další vyhlášky můžeme zařadit:

- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Tato vyhláška pojednává o poradenských službách, které jsou bezplatně poskytovány nejen dětem, žákům a studentům, ale také především vzdělávacím institucím a rodičům těchto dětí. Informovanost mezi těmito třemi složkami je velice důležitá hlavně v případě, pokud daný

---

³⁰ [online]. Dostupné z: Zákon č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Zákony pro lidi. [online]. [cit. 06.04.2022]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

vyučující pedagog či instituce nemá s podobnými případy zkušenost a dítě jako takové si celkově samo zvyká na školní docházku. Zároveň se jednotlivé prvky přizpůsobování liší podle toho, zda se jedná o žáka se zdravotním postižením nebo pouze o žáka se zdravotním znevýhodněním, který je integrován do běžných školských zařízení nebo zda se jedná o člověka, který dochází do škol speciálních.

Dětem, které chodí do běžných škol, je vytvářen školní vzdělávací program. Je zde zmíněno, že lze tvořit individuální vzdělávací plány, které jsou určeny pro děti, žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami. V tomto dokumentu jsou obsaženy informace, jak se konkrétně upravuje obsah edukace v rámci možností, odlišností a potřeb daných jedinců. Pokud se jedná o zrakově postižené osoby a jedince, ať mají jakoukoliv zrakovou vadu, můžeme zde najít například seznam konkrétních speciálních didaktických pomůcek, které mohou být poskytovány. Je zde také snaha o co nejvyšší možné začlenění těchto studentů do běžného života. Tito jedinci mohou mít psychické potíže spojené s jejich vadami a postižením a škola má dále možnost poskytovat školního poradce nebo psychologa, který pomáhá situaci studentům zvládat a může napomoci k lepšímu zvládnutí celého edukačního procesu a dodání sebevědomí a radosti z vlastního úspěchu.³¹

Mezi dokumenty vycházející ze školního vzdělávacího programu patří učební plán, který dává možnost speciální podpory žáků se zrakovým postižením jak v běžných školách, tak v (základních) školách pro zrakově postižené. Podpora žáků se speciálními potřebami zahrnuje například předměty speciální péče, kam patří zvládání samostatného pohybu, prostorové orientace, péče za pomoci tyflopédie, zraková stimulace nebo další speciální příprava. Je to například čtení a psaní za pomoci bodového písma (Braillova písma). Dále sem můžeme zařadit pomoc počítače, který velice ulehčuje celkovou výuku. Je potřeba znát a mít schopnost psaní všemi deseti, což velice usnadňuje následnou edukaci a celkovou výuku. Tento předmět se také na speciálních školách vyučuje.

Děti se zrakovým postižením často tráví svůj volný čas s osobami s podobnými životními příběhy a se stejným druhem handicapu. Studenti ve zvláštních školách většinou bydlí v areálech školy, a to také vzhledem k tomu, že v České republice je velmi malá dostupnost těchto speciálních škol, které se zaměřují na zrakově handicapované. Na těchto školách

---

³¹ [online]. Dostupné z: [www.msmt.cz/file/16096/download/](http://Vyhláška č. 116/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, 2011. In: Sběrka zákonů České republiky, částka 20, s. 490-502. Dostupné také z: <a href=).

je také často možnost dalšího sebevzdělávání a rozvoj sebe samého a jsou zde dostupné kroužky v rámci trávení volného času, jako jsou různé hry nebo hra na hudební nástroje.³²

2.2.2 Zaměstnávání osob se zrakovým postižením

Podle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti může mít zájem o zaměstnání fyzická osoba. O vhodné zaměstnání mohou osoby požádat za pomoci zprostředkovatelských služeb, jako jsou krajské pobočky Úřadu práce. Takový člověk se tedy stává uchazečem o zaměstnání. Pokud jsou podmínky, které jsou stanovené zákonem splněny, může být uchazeč zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání.³³

Při procesu hledání práce jsou uchazeči o zaměstnání se zdravotním stavem nějakým způsobem omezujícím normální zařazení do běžného života upřednostňováni a mají zvýšenou péči oproti ostatním uchazečům o práci. U těchto uchazečů je poskytována zvýšená ochrana na celém trhu práce.

Osoby se zdravotním postižením (tedy celkově, ne jen se zrakovým znevýhodněním) dokládají potvrzení nebo rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení. Všechny krajské pobočky Úřadů práce vedou evidenci osob se zdravotně postiženými a znevýhodněnými a dále evidují konkrétní osoby se zdravotním postižením – tedy jaká jsou omezení pracovní uplatnitelnosti ze zdravotních důvodů.

Co se konkrétně týká zaměstnávání osob se zrakovým postižením, tak tito lidé mají celkově ztížené možnosti získávání zaměstnání, což zhoršuje kvalitu života těchto jedinců. Lidé se zrakovým postižením se většinou snaží zapojit do běžného života a při hledání práce jsou aktivní. Na druhou stranu jsou však kvůli jejich handicapu společností vytlačováni. Existují různé již zmíněné druhy zrakového postižení a poruch a neznamena to pouze to, že tito lidé jsou všichni celkově nevidomí. Proto je nemůžeme tzv. „házet do jednoho pytle“ a musíme brát v potaz stupeň a druh tohoto postižení a také dbát na individuální potřeby a specifické přístupy při hledání zaměstnání.

---

³² PIPEKOVÁ, Jarmila, ed. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

³³ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

K těmto problémům patří také pohyb nevidomých osob, kdy je nutné mít při práci vhodné pracovní podmínky určené i pro lidi s částečným znevýhodněním. Bezbariérovost pro zrakově postižené se samozřejmě liší od bezbariérovosti pro tělesně znevýhodněné, jako jsou například vozičkáři. Tato určitá bezbariérovost zahrnuje například zvýrazněné signalizační pásy, akustické a hlasové majáčky, akustické a hlasové hlásiče nebo vodící linie. Jednou ze skupin zrakově postižených jsou lidé slabozrací. Zde je potřeba vytvořit na pracovišti kontrastnost jednotlivých barev a prvků, které umožňují a zjednodušují orientaci v prostoru i při samotné práci tak, aby tyto prvky nešly přehlédnout ani osobám se silně poškozeným zrakem.

Je totiž dokázané, že až osmdesát procent veškerých podnětů a vjemů, které během našeho života vnímáme, jsou přijímány za použití zraku a při příchodu. Tyto vjemy přicházejí do našeho mozku a jsou zhodnocovány na základě vizuálních vnímaných prvků, což značí to, že zrak je dominantním smyslem člověka. Poškození zraku ať částečné, tak úplné, má bohužel za příčinu nižší kvalitu uspokojování i těch nejzákladnějších lidských potřeb. Podle Maslowovy pyramidy potřeb je na nejnižší úrovni uvedena strava a u nevidomého člověka je i kvalita vnímání jídla na nižší úrovni oproti člověku vidomému vzhledem k tomu, že i jídlo vnímáme zrakem. Často se i tyto základní rutinní činnosti neprovádí u nevidomého člověka snadno a vyžadují pomoc další osoby. Můžeme zde uvést příklad, kdy člověk během života ztratí zrak a kvůli tomu ztratí své současné zaměstnání. Pro něj je mnohem těžší návrat a orientace na trhu práce. Někdy může člověk také ztratit rodinné zázemí, což se naštěstí stává jen zřídka kdy.

Pracovní uplatnitelnost u osob s těžkým zrakovým postižením je složitější než u osob vidomých, avšak například Česká republika dělá kroky k tomu, aby tito lidé byli co nejvíce samostatní, soběstační a především ekonomicky nezávislí a nežili pouze z dávek poskytovaných státem. V samotném procesu zaměstnávání a šance na kvalitní pracovní pozici u zrakově handicapovaných osob je jejich vzdělání ať ve škole běžné, tak i ve školách speciálních. Handicapovaní lidé mají častěji psychické problémy, i co se týká zaměstnávání, proto mají například i nižší míru sebehodnocení a často své schopnosti a dovednosti podceňují.³⁴

---

³⁴ FINKOVÁ, Dita, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Kateřina KROUPOVÁ. *Úvod do speciální pedagogiky osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2517-7.

Lidé se sníženými zrakovými schopnostmi mívají často nižší úroveň vzdělání, a to je také jednou z příčin tak časté nezaměstnanosti této skupiny osob. Dále mají horší uplatnitelnost osoby, které zrakový handicap získaly během života a nejvíce pak ve věku, kdy člověk již pracoval na běžných pracovních pozicích a nyní je nucen pracovat pouze v konkrétních odvětvích a vybírat si pracovní pozice na základě jeho handicapu. Nejhorší se pak zařazují do běžného života osoby se získaným zrakovým handicapem, které během života pracovaly tzv. rukama – neboli práce manuální.

Zrakové postižení je také zdrojem mnoha závažných problémů, které s sebou nese současný moderní život a celá společnost a s tím související celosvětová globalizace, kam patří například oblast veškerých technologií a přístupnost informací. Osoby s těžkým zrakovým postižením pak bohužel patří mezi osoby s vůbec nejhorší uplatnitelností na trhu práce. Toto pravidlo zahrnuje jak slabozraké, tak osoby úplně nevidomé. Pokud se podíváme na statistická data týkající se zaměstnanosti osob se zdravotním postižením, často zde mluvíme až o třičtvrtinové nezaměstnanosti v rámci této konkrétní skupiny osob.

Mnozí lidé, kteří by měli zájem zaměstnávat osoby se zrakovým handicapem, si často nedokážou představit, co by konkrétně takový člověk mohl vykonávat za práci. Mezi zvládnutí určité práce nepatří jen splnění dané činnosti, ale patří sem také efektivita, kvalita provedení činnosti a časová náročnost daného úkolu, který je potřeba zvládnout v nějakém časovém horizontu. Především z těchto důvodů jsou tyto lidé částečně až úplně znevýhodněni na trhu práce.

Mezi nezbytné předpoklady pro uplatnitelnost na trhu práce (i na otevřeném trhu práce), jsou především znaky sociální rehabilitace, mezi něž patří schopnost umět se sám o sebe postarat a obsloužit se na různých úrovních sociálního, soukromého i pracovního života. Dále sem patří celkové zvládnutí prostorové orientace ve venkovním prostředí, ale také v interiérech jako takových. V těchto prostorech se můžeme naučit pracovat i například za pomoci asistenta, který nám ze začátku pomůže orientovat se v nových prostorech a tzv. „nachodit si“ tyto prostory. Časem je však důležité dbát na to, aby i ostatní pracovníci zachovávali pořádek v rámci odkládání předmětů a myslet na další věci, které by mohly ztěžovat orientaci daných osob nebo by se pro ně mohly stát dokonce až nebezpečnými. Mezi poslední znak patří umění využívat kompenzační pomůcky a zvládnutí základní potřebné komunikace jako je například práce s počítačem a psaní či čtení.

Mezi tradiční zaměstnání a povolání buď úplně nevidových, nebo jen částečně zrakově znevýhodněných patří například povolání telefonisty nebo ladiče klávesových nástrojů. U mnoha těchto povolání, která mohou vykonávat lidé se zrakovým handicapem, se však objevuje vysoká konkurenceschopnost z oblasti vidomých lidí, kteří o tuto práci mají také zájem. Jako příklad můžeme uvést povolání maséra. V tomto oboru záleží především na šikovnosti a dovednostech daného jedince.

Profese zaměřené na manuální práce může nevidomý také vykonávat, avšak tato práce je pro něj často náročná. Mezi populární práce patří například sochař, keramik, košíkář nebo práce v tkalcovství. Při takovýchto pracích se využívá především ostatních smyslů, a to především hmatu. Zde je však mnohem důležitější zkušenost daného jedince oproti jiným pracovním profesím a druhům práce.

Uplatnitelnost na trhu práce také velice ovlivňuje vzdělání. Zde platí mnohem více pravidlo, že čím vyšší vzdělání, tím lepší práce v daném oboru. Získání kvalitní pracovní příležitosti ovlivňuje také začleňování jednotlivců do konkrétních společenských vrstev. Vysokoškolské vzdělání vysoce zvyšuje uplatnitelnost na trhu práce a dává příležitosti i lidem s těžkým zrakovým postižením a umožňuje integraci do moderní společnosti, například pokud předtím dotyčný člověk navštěvoval speciální základní či střední školu. V dnešní české společnosti jsou však studijní obory pro zrakově postižené (těžce), omezeny pouze na humanitní obory. Mezi těmito obory však můžeme také najít řadu oborů s ekonomickým zaměřením či zaměřením na techniku.

Ve společnosti jako takové je uznáván a přijímán fakt, že lidé se zrakovým postižením mají sníženou pracovní schopnost díky svému handicapu a pracují pomaleji než lidé plně vidomí. Jak bylo již zmíněno v kapitole o vzdělávání, mezi pracovní nástroje a nejmodernější pomůcky usnadňující výkon dané práce patří počítače, využívání Braillova písma během práce, dále využívání různých značek či lup a zvětšovacích skel. Nestačí však jen tyto nástroje a pomůcky poskytovat, ale také naučit se s nimi řádně a správně zacházet. Proto je důležité, aby i součástí přípravy na zaměstnání byl nácvik užívání těchto pomůcek, což vede k následně lepší konkurenceschopnosti na trhu práce.³⁵

---

³⁵ BUBENÍČKOVÁ, Hana. *O zrakovém postižení a zrakově postižených*. Česká oční optika, 2007, č. 1/2007, s. 80 – 82. ISSN 1211-233X.

Mnoho osob se zrakovým handicapem bohužel není dostatečně dobře připraveno na samotný proces hledání zaměstnání. Nejsou důležité jen odborné schopnosti a dovednosti, ale také záleží na tom, jak dokáží zaměstnavatelé motivovat k jejich přijetí, kdy jim konkurují i vidomí uchazeči. Lidé s omezenou zrakovou schopností nebo se zrakovou vadou nemají často ani informace a nejsou obeznámeni s procesem náboru zaměstnanců, neznají základní běžné postupy při nabírání nových zaměstnanců a často také neumí používat běžná zařízení denní komunikace.

U osob s těžkým zrakovým postižením je jedním z nejdůležitějších faktorů výběru dostupnost práce, to znamená místo jejich budoucího zaměstnání. Tito lidé jsou totiž obvykle závislí například na rodině či přátelích, kteří jsou důležitou součástí jejich života a často jim pomáhají v běžných situacích a vykonávání základních potřeb jako je například nákup a podobně.

U osob, které získaly zrakové postižení během života, je poté velice důležitá individuální rekvalifikace na danou práci, při které se naučí pracovat například s počítačem s hlasovým výstupem či případnými zařízeními využívajícími Braillovo písmo a dalšími komunikačními pomůckami a zařízeními. Můžeme sem také zahrnout nezbytnost přihlížet k individuální úpravě pracoviště a výběr konkrétních správných pracovních pomůcek k vykonávání dané práce.³⁶

Při pracovní rehabilitaci osob se zrakovým postižením je jedním z hlavních cílů vytvořit komplexní program služeb, které mohou osobám s těžkým postižením zraku pomoci se začleňováním se jak do pracovního procesu, tak do běžné společnosti. Program také napomáhá vytvořit potenciál příležitostí a možností, jak zlepšit celkové uplatnění těchto osob. Osobní potenciál klienta a jeho motivace při hledání práce a zájmu o rekvalifikaci jsou nejdůležitějšími faktory, jak dosáhnout dobrého výsledku v rámci nacházení vhodné práce s vhodnými podmínkami a dobrým platovým ohodnocením, na které se v současné době často pohlíží jako na jedno z nejdůležitějších faktorů při hledání práce. Snažíme se tedy o to, aby každý člověk našel pracovní uplatnění a odpovídající práci, kterou by zároveň mohl kvalitně vykonávat.

---

³⁶ PROCHÁZKOVÁ, Lucie. *Možnosti pracovního uplatnění lidí s postižením - současné trendy v České republice a v zahraničí*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7607-5.

Pracovní rehabilitace by se také měla rozlišovat z hlediska typu znevýhodnění. Osoby se zrakovým postižením mají jiné potřeby v rámci informovanosti a poradenství. Mají jiné možnosti rekvalifikačních kurzů oproti lidem vidomým nebo s jinými smyslovými či tělesnými postiženími. Pokud se tedy zaměříme na tuto cílovou skupinu, tak by v tomto případě měla vést pracovní rehabilitace především k osvojení si určitých schopností, dovedností a návyků a začlenit se na pracovní trh tak, aby byl co nejlépe využit potenciál těchto osob.

Pracovními rekvalifikacemi osob se zdravotním postižením se ovšem nezabývají pouze Úřady práce, ale také neziskové nestátní organizace, kam patří především Spojená organizace nevidomých a slabozrakých. Je zde také možnost spolupracovat s některými krajskými tyflocentry, která nabízejí různě cílené projekty. Tyto projekty se zabývají jednotlivými možnostmi a typy pracovního uplatnění popřípadě umožňují pomoc s nácvikem měkkých dovedností potřebných při pracovním uplatnění.

Mezi další příklady a možnosti rekvalifikací můžeme zařadit Sjednocenou organizaci nevidomých a slabozrakých ČR, která mimo jiné založila Pobytové a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o.p.s. Tento druh zařízení je bohužel jediným střediskem tohoto druhu v celé České republice. Toto konkrétní středisko nabízí a umožňuje zrakově (těžce) postiženým osobám absolvování intenzivních kurzů sociální rehabilitace, na které navazuje následující rekvalifikace ohledně pracovní uplatnitelnosti.³⁷

Mezi největší problémy, se kterými se setkáváme v moderní společnosti a v souvislosti s hledáním práce, se nacházejí jak na straně zájemce o zaměstnání, tak i na straně zaměstnavatele. Jsou to například problémy z pohledu zaměstnavatele, mezi které patří neschopnost vůbec vytvořit pracovní místo pro osoby se zrakovým postižením, čímž se částečně vylučuje tato handicapovaná skupina. Dále se vyskytují problémy v oblasti zařazení na pracovní pozici v rámci vzdělání, kdy jsou dostupné a vhodné pouze pozice nižší, což nemusí často odpovídat vzdělání jednotlivých osob. Při náboru na pracovní pozice nesmí být lidé přímo diskriminováni, proto jsou někteří zaměstnanci předem informováni, aby nenabírali osoby s nějakým handicapem, jedná se tedy o diskriminaci nepřímou. K tomuto jevu může docházet nejen z důvodu neumožnění pracovních podmínek pro takovéto

---

³⁷ PIPEKOVÁ, Jarmila a Marie VÍTKOVÁ, ed. *Znevýhodněné osoby na trhu práce v kontextu národní a evropské spolupráce: sborník z mezinárodní konference pořádané k Evropskému roku zdravotně postižených osob : [Brno 3.-5. září 2003]*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-048-4.

uchazeče, ale samotné zaměstnávání může být pro celou společnost příliš komplikované. V neposlední řadě můžeme mezi takovéto problémy zařadit obavu z nemocnosti zaměstnance, proto zaměstnavatelé neumožňují práci na plný úvazek.

Zaměstnávání lidí s postižením však přináší zároveň benefity a výhody pro zaměstnavatele, mezi něž patří příspěvek od Úřadu práce na úpravu pracovního prostředí. Je možné ho využít i na pořízení pomůcek pro zaměstnance s konkrétním postižením. Dále může Úřad práce poskytnout příspěvek pro vznik nového pracovního místa pro osoby s handicapem nebo příspěvek na provoz a přetrvávání tohoto místa. Pokud zaměstnavatel opravdu stojí o to, aby zaměstnával cíleně osoby se zrakovým postižením, měl by si tento poskytovatel vytvořit v první řadě seznam pozic, na které by tito lidé mohli nastoupit a následně vykonávat práci bez rizik jak z pohledu zaměstnance, tak z pohledu zaměstnavatele.

Zaměstnavatelé se také mohou obrátit na neziskové organizace. Tyto organizace většinou dále pomáhají předat pracovní nabídku a informace o pozici dál mezi konkrétní skupinu lidí a pomáhají najít vhodného uchazeče, který bude pracovat na správném místě. Tato místa často mívají možnost flexibilních pracovních úvazků, které napomáhají lepší časové organizaci či rozvrstvení práce z hlediska výkonnosti. Zrakově postižené osoby totiž nezdědka trpí velkými bolestmi hlavy, pokud soustavně a dlouho pracují bez delší přestávky. Mezi poslední doporučení můžeme zařadit také informovanost ostatních zaměstnanců v konkrétních zařízeních a společnostech a je třeba všechny zaměstnance obeznámit s individuálními potřebami příchozího zaměstnance.

Problémy řešíme také z pohledu zaměstnance, kam patří špatná informovanost o dostupnosti pracovních příležitostí. Dále sem patří problémy týkající se legislativy, kdy zaměstnavatelé v mnohých případech nechtějí podepsat zaměstnancům smlouvy a často nesouhlasí s prací na zkrácený/poloviční úvazek. Proto jsou během procesu hledání práce na zdravotně (konkrétně tedy zrakově) postižené vyvíjeny další nátlaky, které vedou k novým psychickým problémům a dále demotivují uchazeče při hledání vhodné pracovní příležitosti.³⁸

Pokud člověk pracuje, neznamená to, že se jeho zdravotní stav zlepšuje. Práce a jakákoliv činnost má však dobrý a pozitivní vliv na psychické zdraví člověka. Zároveň se tak podporuje

---

³⁸ PROCHÁZKOVÁ, Lucie. *Podpora osob se zdravotním postižením při integraci na trh práce*. Brno: MSD, 2009. ISBN 978-80-7392-094-4.

a podněcuje zařazování osob do společenského života, ze kterého jsou kvůli handicapu částečně vyloučeny a omezeny v rámci komunikace. Důležitý je také pocit užitečnosti a práce postiženým pomáhá k získávání pocitu seberealizace a celkovému ukotvení v životě.³⁹

Osoby se zrakovým postižením si mohou i při pobírání invalidního důchodu (a nezáleží na tom, zda se jedná o I., II., či III., stupeň) přivydělat bez obav ze ztráty příjmů z invalidního důchodu. Předpisy důchodového pojištění neobsahují žádné informace ani ustanovení, která by omezovala možnosti dalších příjmů osob pobírajících invalidní důchod. Zrakově postižené osoby by si dále pak měly dávat pozor na pracovní nabídky, kde zaměstnavatelé zneužívají jejich handicapu a neposkytnou těmto lidem například možnost podepsání smlouvy – jedná se tedy o nelegální jednání a tím pádem i o nelegální práci.⁴⁰

Mezi nejčastější druhy zaměstnání patří administrativní pracovníci, IT pracovníci, pracovníci v oblasti telemarketingu, dále pak právníci, překladatelé a tlumočníci, psychologové, sociální pracovníci, speciální pedagogové, učitelé, hudebníci, ladiči klavírů, zpěváci, čalouníci, kartáčníci, keramici, knihari, košíkáři, maséři (sportovní i rekondiční). Dalšími pracemi mohou být práce tkalcovské nebo pečovatelské a provozní pozice.⁴¹

2.3 Mentální postižení

Mentální postižení je postižení vrozené a nabourává intelektové schopnosti, tedy neschopnost dosažení přiměřeného stupně intelektového vývoje. Touto definicí můžeme vymezit kvantitativní složku pojmu mentálního postižení a má vztah k socio-kulturním činitelům. Mentální postižení je vždy vrozené, jak již bylo zmíněno, a to především z hlediska etymologie. Znamená to tedy, že dítě se již od počátku nevyvíjí standardním způsobem. Toto postižení je zároveň trvalé a možnosti nabytí nových intelektových schopností se pohybuje maximálně okolo hranice sedmdesáti procent běžného normálního intelektu. Horní hranice možného dosažení vývoje se odvíjí především od závažnosti samotného postižení. Mohou zde

---

³⁹ KRÁSA, Václav, MIŠKOVSKÁ, Bohumila. *Zaměstnávání osob se zdravotním postižením v ČR*. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, o. s., 2009.

⁴⁰ RŮŽIČKOVÁ, Veronika, ed. *Integrace zrakově a kombinovaně postižených žáků: sborník příspěvků z kurzu Pokračující kurz pro učitele vzdělávající integrované zrakově postižené dítě na ZŠ v Olomouckém kraji*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1738-7.

⁴¹ FINKOVÁ, Dita, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Kateřina KROUPOVÁ. *Úvod do speciální pedagogiky osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2517-7.

hrát svou roli i další faktory jako je působení výchovy na jedince a zároveň s tím související schopnosti dětí s mentálním postižením. Především již zmíněnou výchovou lze dosáhnout částečného (spíše malého) zlepšování situace jedince. Pokud je vývoj progresivní, je to zpravidla velice pomalý proces, při kterém se rozvoj intelektových schopností téměř zastaví.⁴²

Hlavní příčiny mentální retardace mají svůj původ již v období před narozením. Může se jednat například o fetální alkoholový syndrom, různé genové mutace, infekce matky, metabolické změny nebo chromozomální aberace. Dále mohou vzniknout problémy během porodu, sem patří například předčasný porod, klešťový porod, protahovaný porod, poporodní komplikace, hypoxie při porodu či infekce porodních cest. Mentální postižení se může projevit do dvou let věku, což je období před řečí nebo raně řečové, může vzniknout ale i později vlivem různých infekcí mozku, úrazem hlavy nebo dokonce nedostatečnou výživou.⁴³

Již v prenatálním období lze sledovat vývoj jedince a eventuálních odchylek, které mohou nastat v tomto raném období. Při a po narození jsou viditelné a přítomné reflexy, které ukazují a naznačují různé možné nedostatky ve vývoji. Mentální postižení lze u dítěte rozeznat již při testech, zkouškách a prohlídkách psychomotorické zralosti, které se provádějí v prvních týdnech života. Například první úsměv přichází později než u ostatních dětí. V dalším vývoji se dítě začíná odlišovat a odchylovat od normy teprve s prvními motorickými dovednostmi a s prvními verbálně komunikačními prostředky. Uvědomělé hlásky v řeči se vyskytují později než u ostatních dětí. Dítě provádí úkony jako je například sed, vzpor na kolena nebo otáčení na břicho později. Tyto úkony přicházejí většinou až v poslední třetině prvního roku života a zároveň tak i samostatná lokomoce. V tomto období by dítě již mělo být v péči v některém ze středisek rané péče pro děti s mentálním postižením, kam patří také děti s autismem. K tomu však často ani nedorazí, a to hlavně u lehkých forem mentálního postižení, protože projevy tohoto postižení nemusí být na první pohled tak patrné a mohou být diagnostikovány až v pozdějším věku.

---

⁴² VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

⁴³ PIPEKOVÁ, Jarmila, ed. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

Z hlediska diagnostiky se můžeme zaměřit na rozpoznání mentálního postižení podle typických znaků. K těm řadíme nevyrovnanost různých složek psychomotoriky, kdy sledujeme dynamiku a vývoj rozumových schopností a celkovou vyrovnanost vývoje. Verbální schopnosti bývají také oslabeny jak na úrovni porozumění, tak na úrovni významu. Dalším projevujícím se znakem je tzv. preference podnětového stereotypu, což znamená sníženou schopnost tolerance na situační změny. Míra, které lze maximálně dosáhnout na úrovni mentálního vývoje, se pohybuje pouze na hranici myšlenkových operací, které jsou konkrétní. Tento stereotyp se bohužel projevuje i v sociálních vztazích. Schopnost fixování si již naučeného a samotná schopnost učení je také snížena.⁴⁴

Mezi další možné problémy u lidí s mentálním postižením můžeme zařadit psychickou nezralost a emoční složku osobnosti. V některých případech chybí těmto lidem i společenské zábrany, mohou trpět silnými výbuchy hněvu nebo trpí výkyvy nálad a mohou dokonce poškozovat okolí nebo poškozovat sebe samé. Takovými projevy může bohužel trpět až polovina lidí a nezáleží na tom, jaký stupeň mentálního postižení mají. Kvůli takovýmto specifikům může být velkou a výraznou součástí tlak, názory a postoje společnosti na jedince a podílí se tudíž i na rozhodování zaměstnavatelů, zda člověka na pracovní pozici přijmou či ne. Velkou roli zde také hraje míra stresu v pracovním provozu a s tím spojená zodpovědnost a kompetence jednotlivých zaměstnanců.⁴⁵

Jak již bylo zmíněno, mentální postižení můžeme rozlišovat podle různých stupňů a druhů. Jde především o klasifikaci, přiblížení a vymezení určité formy postižení. Jedná se nám například o to, abychom správně a účelně stanovili diagnózu a podrobili tak jedince následně léčbě. V případech, kdy zdravotní stav jedince není natolik závažný, můžeme mu pomoci i z hlediska terapeutické nebo sociální pomoci, kterou osoby s tímto zdravotním postižením také často potřebují.

Mentální postižení jako takové můžeme tedy rozdělovat na základě Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN – 10; kód F 70–79). V tomto případě se mentální postižení dělí podle stupňů a rozlišujeme je na základě hloubky a závažnosti tohoto postižení. Do této skupiny dělení tedy patří lehká mentální retardace, kam zařazujeme člověka na základě jeho hodnoty IQ. Do této

---

⁴⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

⁴⁵ VÁGNEROVÁ, Marie a Lidmila VALENTOVÁ. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Praha: Univerzita Karlova, 1991.

skupiny řadíme osoby s IQ od 69 po 50. Další skupinou jsou lidé se středně těžkou mentální retardací, kdy se IQ daného člověka pohybuje na škále od 49 až 35. Dalším a již závažným stupněm z klasifikace mentálního postižení je těžká mentální retardace a IQ se pohybuje na hranici od 34 až 20. V neposlední řadě zde máme skupinu s nejzávažnějším stavem, kdy je IQ 19 a níže. Lidé s tímto IQ tedy řadíme do skupiny s hlubokou mentální retardací.⁴⁶

Pro osoby s lehkou mentální retardací je typický opožděný vývoj řeči. Tento projev však tyto osoby zřídka kdy omezuje v běžném soukromém, sociálním i pracovním každodenním životě. Problémy se projevují především v chápání některých výrazů, jako jsou například výrazy abstraktní. V ostatních složkách sebeobsluhy jako jsou činnosti spojené s domácími praktickými pracemi, problémy s hygienou, oblékáním, stravováním a běžnými denními návyky dosahují nezávislosti. Záleží především na tom, v jak vyspělé sociální skupině a prostředí se jedinec nachází. Čím méně je sociální skupina náročná, tím menší problém má jedinec začlenit se do takovéto společnosti bez omezení. Již první překážky se však projevují s nástupem do školního zařízení, protože tito jedinci mají časté potíže se čtením a psaním. Osobám trpícím lehkou mentální retardací nejvíce vyhovuje a prospívá vzdělávání a výchova, která dává důraz na jejich dovednosti. Tito lidé a osoby jsou skoro ve všech případech schopny vykovávat jednodušší zaměstnání zaměřené a vyžadující spíše praktické schopnosti a dovednosti.

Lidé mající středně těžkou retardaci mají již výrazněji narušené myšlení a řeč oproti předchozímu stupni retardace. Schopnost jedince jsou výrazněji omezené a zasahují tak mnohem více do jeho soukromého a běžného života. Často jsou také narušeny sociální vztahy především co se týká postavení různých lidí ve společnosti. Nejvíce jsou tedy ovlivněny pracovní vztahy. Je to způsobeno především tím, že řečové schopnosti bývají i v dospělosti zaostalé hlavně co se týká jednoduchosti a chudosti obsahu. Dalšími znaky jsou omezení schopnosti sebeobsluhy a je narušena zručnost při vykonávání různých úkonů a činností. Pokud dítě chodí do školského zařízení a vzdělává se, má problémy již od počátku. I jednoduché úkony jako počítání, psaní a čtení se stávají složitými a jedinci nejsou schopni tyto úkony zvládat bez pomoci druhé osoby. Lidé se středně těžkou mentální retardací jsou schopni v dospělosti vykonávat jen takové práce, které se považují za manuálně jednodušší

---

⁴⁶ VALENTA, Milan. *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Parta, 2009. ISBN 978-80-7320-137-1.

a často pouze pod odborným dohledem jiných osob. Mezi tyto práce můžeme zařadit například práce v chráněných dílnách.

Lidé se středně těžkou mentální retardací nemají příliš velké problémy s navazováním kontaktů s ostatními a také nemají tak závažné problémy se začleněním do jednodušších sociálních aktivit oproti lidem s vyšším a závažnějším stupněm mentální retardace. Co se týká vedení samostatného života bez dozoru druhých osob a celkové samostatnosti, tyto osoby jsou spíše závislí na ostatních. Těmto osobám je tedy potřeba nabídnout a poskytnout chráněné prostředí, mezi něž patří například chráněné bydlení. U osob se středně těžkou mentální retardací bývají bohužel často také přítomny druhotné problémy přidružených postižení, mezi něž patří například epilepsie, autismus nebo další tělesné, duševní nebo neurologické poruchy.⁴⁷

2.3.1 Vzdělávání osob s mentálním postižením

Vzdělávání osob s mentálním postižením je poněkud složitější než u osob s tělesným postižením. Dnešní společnost bere a chápe osoby trpící mentálními poruchami, mentální retardací či celkově duševním postižením jako jedny z nejzávažněji postižených především pokud mluvíme o vzdělávání, edukaci a získávání pracovních schopností a dovedností. Nejzávažnějšími problémy jsou pak narušení a omezení schopnosti řeči a komunikace a tím pak přibývají problémy a obtíže s dorozumíváním se s těmito lidmi. S problémy se správnou komunikací se také pojí různé jiné faktory, jako jsou například zhoršené schopnosti vyjadřování myšlenek a pocitů nebo těžkosti při navazování nových kontaktů, které je omezené a často jsou tito lidé nuceni bavit se pouze s určitou skupinou lidí.

V životě mentálně handicapovaného člověka se snažíme nalézt způsob, jak co nejlépe rozvinout jeho činnosti, schopnosti a dovednosti, kterých je schopen, což je mnohdy těžké. Je proto důležité se takovými lidem specificky plně věnovat již v raném stádiu jejich života, nebo od doby, kdy se poprvé projeví jejich handicap. Tento úkol zastává především rodina, a co se týká dalšího vzdělávání a edukace, můžeme sem zahrnout i různé pedagogy, psychology, rehabilitační pracovníky, sociální pracovníky nebo také nejrůznější organizace,

---

⁴⁷ ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha: Portál, 2000. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-506-7.

keré lidem s tímto druhem postižení pomáhají a zaměřují se na ně. Aby měl člověk s takovýmto postižením jednou možnost získat vhodné pracovní uplatnění, je potřeba se zaměřit na jeho budoucnost. V dnešní uspěchané, měnící se a zrychlené době je toto velice složité. Mění se také příležitosti a možnosti, a proto je nutné, aby si tito lidé co nejvíce osvojovali činnosti, ve kterých mohou najít budoucí pracovní uplatnění.⁴⁸

Pravidelný režim, který je velice důležitý během pracovních aktivit, má v životě mentálně postiženého velký smysl a naplňuje tak jeho život. Tímto způsobem se také udržuje stávající úroveň myšlení a neprohlubuje se tak handicap, naopak se spíše tato úroveň posiluje. Je však důležité, aby pracovní náplň byla odpovídající a byla správně zvolená k možnostem těchto osob. Je také nutné dbát o to, aby bylo hleděno na úroveň myšlení, která je potřeba k dané práci a také by tato práce neměla být náročná na adaptabilitu a přizpůsobování. Nejsou také vhodné práce či činnosti složité z hlediska míry pozornosti a koncentrace a zároveň by měla být vykonávána v klidném, nenáročném, nestresovém prostředí, za přítomnosti osob, které daný člověk zná. Práce, které jsou náročné na přesnost a senzomotorickou koordinaci, jsou u tohoto handicapu nevhodné. Jak již bylo zmíněno, ke zvládnutí profesní role a celkového pracovního procesu je důležité, aby člověk neměl pouze inteligenci, která je zapotřebí k dané pracovní pozici, ale také aby byl zaměstnanec správně motivován a měl určité osobnostní vlastnosti.

Mentálně postižený člověk má možnosti navštěvovat během dětství speciální základní školy, které jsou pro tyto žáky určeny. Tito lidé se často specializují pouze na určitý druh a okruh pracovních činností, které budou moci využít v budoucím povolání a během další pracovní činnosti. Pro mentálně postiženého člověka je tedy jednodušší, pokud se úzce zaměřuje na méně pracovních činností, které má propracované více do detailů a jsou spíše už rutinní záležitostmi, než když se zabývá větším množstvím aktivit a činností a je tedy větší pravděpodobnost, že tyto aktivity nejsou provedeny přesně. Příprava na budoucí povolání se však neuskutečňuje pouze prostřednictvím školského vzdělávání, ale také specifickou profesní přípravou a i neméně důležitými mimoškolními aktivitami, kterými se upevňuje mentální a duševní zdraví. Při všech těchto aktivitách jsou důležité rutinní činnosti a návyky spojené s různými pravidelně prováděnými činnostmi jako je například dodržování

---

⁴⁸ FRANIOK, Petr. *Speciální pedagogika - vybrané problémy*. Vydání: druhé. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7464-166-4.

pravidelných časů (v pracovním procesu nástupy do práce) nebo dodržování bezpečnostních a ostatních předpisů na pracovišti.⁴⁹

Jako u všech lidí, výběr pracovního povolání a pracovní profese je jedním z nejdůležitějších rozhodnutí v životě. Toto rozhodnutí je také složité a závažné tím, že se člověk rozhoduje již ve velmi nízkém věku. Je tedy velice nutné, abychom znali specifika a individuální potřeby každého dítěte. Pomoc dítěti s individuálnějšími potřebami je o to důležitější, pokud se jedná o mentálně postižené dítě. Při lehké mentální retardaci je běžné, že takovéto dítě většinou navštěvuje jako další vzdělávací instituci buď prakticky zaměřené školy, nebo odborná učiliště. Opět zde platí, že čím vyšší vzdělání, tím větší šanci k nalezení lepší pracovní pozice tito lidé mají.

Během výběru pracovní pozice není důležité pouze sledovat jednotlivé individuální potřeby, ale také například vývoj zdravotního stavu, dosaženou úroveň různých dovedností, schopností, návyků a vědomostí, citová úroveň člověka, další volní stránky osobnosti, sleduje se dále také úroveň přizpůsobivosti a adaptability, jednání ve stresových situacích, jak se člověk vyrovnává s různými překážkami a nástrahami během práce a v neposlední řadě se také sleduje píle v rámci pracovního procesu, úroveň životních postojů, morálních postojů a vlastností a celkové chování a jednání, pohybová a tělesná zdatnost, motorická zručnost a také okruhy zájmů jednotlivých lidí a samotná jejich přání, cíle a vztah k práci. Na rozvoj nejen mentálně postiženého člověka má vliv mnoho odlišných faktorů a tlak na lidi má také uspěchaná doba, ve které jedinec žije a okolní prostředí, ve kterém se pohybuje a které je nedílnou součástí každodenního života.⁵⁰

2.3.2 Zaměstnávání osob s mentálním postižením

Mezi nejdůležitější legislativu, která je zaměřena na osoby s mentálním postižením a jejich zaměstnávání opět patří (jako u předchozích dvou druhů postižení) zákon 435/2004 Sb.,

---

⁴⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-306-4.

⁵⁰ KYSUČAN, J. *Transformace ve vzdělávání dětí s mentální retardací*. In: *Sborník referátů z konference s mezinárodní účastí*. Ostrava: PF OU, 2005. 110s. ISBN 80- 7368-031-9.

o zaměstnanosti.⁵¹ Dále pak můžeme čerpat ze zákoníku práce, a to konkrétně ze zákona č. 262/2006 Sb.,⁵²

Lidé s mentálním postižením jsou většinou osoby, které během svého života zůstávají u jedné pracovní pozice a mění svou pracovní profesi jen zřídka kdy. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, pro tyto osoby je vždy lepší, pokud se zaměřují na jednu činnost, kterou provádějí každodenně a rutinně, než když se soustředí během svého života na vykonávání více složitých věcí bez jakéhokoliv řádu.

Pokud zaměstnáváme člověka s mentálním postižením, musíme počítat s různými specifiky, kterých bychom si jako zaměstnavatelé měli vážit, protože u ostatních zaměstnanců se tyto vlastnosti vyskytují jen zřídka kdy. Patří mezi ně například píle, dodržování pravidel na pracovišti, dochvilnost, věrnost a jiné vlastnosti spojené především s rutinou a pravidelným řádem. Je ale také důležité, abychom na tyto osoby nevyvíjeli přílišný tlak a nevytvářeli stresové situace v prostředí na pracovišti.

V dnešní moderní době a společnosti je nezaměstnanost jedním z velkých a klíčových problémů, který se dotýká nejen osob nějakým způsobem znevýhodněných. I lidé, kteří jsou vzdělaní a mají schopnosti a dovednosti, dalo by se říci, že jsou konkurence schopní, často těžce nacházejí vhodné pracovní uplatnění. Je to tedy problém celé společnosti a můžeme téměř každý den slyšet v médiích, jak se tato situace vyvíjí v České republice. Čím více nám v dnešním světě přibývá pracovních pozic, tím se stává složitější veškerá orientace a proces výběru budoucího povolání a zaměstnání. Není také lehké vyznat se v dnešních vysokých školách, které nám ke studiu nabízejí řadu humanitních předmětů, a prakticky orientovaných zůstává pouze zlomek. Nabídka vysokých škol nás tedy svým způsobem formuje a předurčuje, kam a jakým směrem dnešní moderní společnost spěje. Pokud se na české vzdělávání podíváme celkově, je vidět, že získat pracovní místa a pozice pro mentálně postižené osoby je velmi složité.

Zároveň je ale také v dnešní době mnohem častější, že se některé společnosti zaměřují na zaměstnance se specifickými potřebami. Na trhu práce však bohužel není dostatek těchto pracovních pozic, a ještě méně jich pak je v menších městech a na vesnicích. O osobách

---

⁵¹ Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁵² Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

s mentálním postižením panují předsudky, a to je také jeden z faktorů, proč je tato skupina lidí často bez práce i přes to, že jsou tyto osoby společensky efektivní a jejich činnost je v nižších stupních často velice produktivní.⁵³

To, zda je mentálně postižený člověk pro firmu prospěšný či ne a zda vyhovuje pracovním pozicím nabízeným ve společnosti, závisí také na míře mentální retardace. I když máme několik různých lidí s různými stupni tohoto postižení, každý člověk je specifický a vyžaduje individuální přístup od zaměstnavatelů. Je tedy velice důležité, abychom takového zaměstnance dobře poznali a zjistili (nejlépe ještě před nástupem na pracovní pozici) jeho specifické potřeby. Pokud již takovýto zaměstnanec ve společnosti pracuje, měli bychom mu pracovní postup a návyky řádně vysvětlit a popřípadě přizpůsobit samotnou práci schopnostem daného jedince.

Dalšími specifiky, se kterými bychom při náboru mentálně postižených měli počítat, je pomalejší přizpůsobování se a také zvládání a nabývání nových dovedností je celkově zpomaleno. Při přijímání nových informací se u těchto lidí musí zvolit pomalejší přístup a větší trpělivost. Samotný proces zaučení je také delší. Pokud se však čas do lidí se zdravotním postižením investuje ve správné míře a pracují pod správným dohledem, může se tato časová investice vyplatit do budoucna, a to i vzhledem k tomu, že osoby s tímto handicapem mění pracovní pozice jen zřídka kdy.

V neposlední řadě pak můžeme zmínit zaměstnavatelské výhody, které obsahují například daňovou úlevu, která je zakotvena v § 35 zákona č.586/1992 o dani z příjmu, kdy se daňovým poplatníkům snižuje daň o částku činící 18 000 Kč za každého zaměstnance se zdravotním postižením a 60 000 Kč u každého zaměstnance trpícího těžším zdravotním postižením. Tyto výhody při zaměstnávání osob se zdravotním postižením jsou povětšinou finanční.⁵⁴

Mezi nejčastější povolání, zaměstnání a profese, které si volí nebo jsou voleny u lidí s mentálním postižením, jsou například pozice pomocných kuchařů, zahradníci, prodavači v obchodech, pomocníci ve stavebnictví, v knihovnách, v prádelnách nebo dokonce i v nemocničních zařízeních. Stejně dobře pak také mohou zvládat funkci a pozici

---

⁵³ HRDÁ, Jana. *Zaměstnávání lidí se zdravotním postižením*. Praha: Jedličkův ústav a školy, 2007. ISBN 978-80-254-1306-7.

⁵⁴ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů.

ošetřovatelů zvířat nebo jsou dobře uplatnitelní v pozicích s lehčí administrativou (práce v kancelářích).⁵⁵

Vhodně proškolení by také měli být personální pracovníci, kteří na tyto pracovní pozice zaměstnance vybírají a měli by mít pokud možno i nějaké zkušenosti s přijímáním osob s takovýmito specifiky. Pokud je totiž takovýto člověk na danou pracovní pozici přijat a zjistí se, že nakonec na tuto pracovní pozici není vhodný, může to být velice nepříjemná situace jak z hlediska společenského, tak i z hlediska psychického. Mentálně postižení lidé totiž často trpí většími psychickými problémy než běžná populace.⁵⁶

---

⁵⁵ BARTOŇOVÁ, Miroslava, Marie VÍTKOVÁ a Jarmila PIPEKOVÁ. *Integrace handicapovaných na trhu práce v mezinárodní dimenzi*. 2005. vyd. Brno: MSD, spol. s.r.o., 2005. 201 s. MSD. ISBN 80-86633-31-4.

⁵⁶ KREJČÍŘOVÁ, Olga. *Problematika zaměstnávání občanů se zdravotním postižením: studijní texty*. Praha: Rytmus, 2005. ISBN 80-903598-1-7.

3 OTEVŘENÝ A UZAVŘENÝ TRH PRÁCE

Uzavřený trh práce neboli tzv. „chráněný trh práce“ je pojem, který se v České republice vyskytuje ve spojitosti s pracovním trhem a zaměstnavateli, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením. Součástí zákona o zaměstnanosti je zákon č. 435/2004 Sb., kde se pojednává o administrativně jednoduchém a přehledném systému podpory zaměstnavatelů, kteří stojí o to, aby v jejich společnosti pracovaly osoby zdravotně postižené. Právní úpravou je dáno dělení trhu na dva konkrétní druhy, jimiž jsou pracovní trh otevřený (volný) a uzavřený (chráněný). Lidé se zdravotním postižením mohou být zaměstnání na obou těchto pracovních trzích. Větší konkurenční šance jim však přináší trh uzavřený, který je pro tyto osoby přímo určený. Na uzavřeném trhu práce se tedy nachází pouze zaměstnavatelé, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců.⁵⁷

Do konce roku 2017 (tedy konkrétně 31.12.), se otevřený trh práce od uzavřeného nijak neodlišoval. Před koncem roku 2017 mohl být příspěvek na zřízení pracovního místa pro osobu se zdravotním postižením nebo příspěvek na úhradu provozních nákladů vynaložených v souvislosti se zaměstnáváním osoby se zdravotním postižením poskytnut i zaměstnavatelům, kteří nesplňovali hranici 50 % zaměstnanců se zdravotním postižením z celkového počtu zaměstnanců. To však po roce 2017 není možné.

Dříve bylo také běžné, že se k uzavřenému pracovnímu trhu pojil název chráněná pracovní dílna. Ta poskytovala různé druhy zaměstnání osobám se zdravotním postižením, kde musel být minimální podíl 60 % zaměstnanců se zdravotním postižením. Dílny zajišťovaly ochranu a upravené podmínky na trhu práce tak, aby odpovídaly nárokům těchto osob. Tyto chráněné dílny již přestaly existovat. Jsou zde však v jiné formě. Byly nahrazeny institutem chráněného pracovního místa.⁵⁸

V rámci uzavřeného trhu práce mohou pracovat i osoby samostatně výdělečně činné, které trpí zdravotním postižením. Chráněné pracovní místo je zřízeno Úřadem práce na dobu tří let a platí na základě písemné dohody. Finanční příspěvek je poskytován zaměstnavateli, pouze

---

⁵⁷ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁸ HRDÁ, Jana. *Zaměstnávání lidí se zdravotním postižením*. Praha: Jedličkův ústav a školy, 2007. ISBN 978-80-254-1306-7.

pokud se jedná o zřízení chráněného pracovního místa, které je obsazené osobou zdravotně handicapovanou. Zaměstnavatel má na tento příspěvek také nárok, pokud se jedná o běžné pracovní místo, na které je přijat zaměstnanec se zdravotním postižením.

Všichni zaměstnavatelé by měli být natolik zodpovědní, aby sami od sebe vytvářeli pracovní podmínky a pozice i pro postižené lidi, kteří mají své kvality a neměli by být žádným způsobem ať přímým či nepřímým diskriminováni. V současné době je zaměstnávání osob se zdravotním postižením bráno spíše jako dobrá známka společnosti než tabuizované téma. Značí to spíše vyspělost společnosti, že se i takovými lidem dává dobrá pracovní příležitost a že se těmito lidmi veřejně neopovrhuje.

Uzavřený trh práce nabízí pouze nepatrnou část z existujících pracovních pozic. V dnešní době je chápán jako nedílná součást pracovního trhu jako takového. Chráněný pracovní trh netvoří pouze zaměstnanci se zdravotním postižením, ale také zaměstnavatelé, kteří mnohdy tyto pracovní pozice vytvářejí na míru přímo specifickým potřebám jedinců. Výhodami zaměstnávání na otevřeném trhu práce je pak větší možnost setkání nabídky s poptávkou. Moderním trendem dnešní doby je integrace co největšího počtu osob s různými specifiky, jako je v tomto případě handicap, a je zde také možnost většího styku osob s handicapem a bez něj. Bohužel se však na tomto trhu práce nenachází tolik možných volných pozic, aby mohla být uspokojena většina zájemců. Lidé se zdravotním postižením jsou tedy často na otevřeném trhu práce nedocení, znevýhodněni, diskriminováni a nekonkurenceschopní.⁵⁹

---

⁵⁹ Úvod | Odborné učiliště pro žáky s více vadami Odborné učiliště pro žáky s více vadami [online]. Copyright © [cit. 06.04.2022]. Dostupné z: <https://specou.cz/wp-content/uploads/2015/05/Manu%C3%A1l-pro-zam%C4%9Bstnavatele.pdf>.

ZÁVĚR

Tato práce zpracovává zvolené téma pouze teoreticky. Je tomu tak především z důvodu rozsahu jednotlivých skupin osob, se kterými jsem se během své dosavadní praxe a práce setkala. Tuto bakalářskou práci jsem zpracovávala na základě předchozí zkušenosti se zaměstnáváním osob a během tohoto procesu jsem přišla do kontaktu s mnoha zdravotně postiženými lidmi, kteří byli bohužel často kritizováni pro své na první pohled viditelné nedostatky. Tito lidé ale mají své kvality. Ty však nejsou často odhaleny ani během pracovního náboru, protože se tito lidé často podhodnocují, mají nízké sebevědomí a neumí mluvit o svých kvalitách pozitivně.

Cílem této práce bylo přiblížit různé skupiny zdravotně postižených. Ke každé takové skupině musíme přistupovat odlišně. Rozdíly je třeba podchytit v co nejujtější věku, tedy především již v rámci vzdělávání. Během procesu vzdělávání se totiž v mnohých případech musíme zaměřit na budoucnost a rovnou za pomoci druhých lidí utvářet cestu k nalezení vhodného povolání a zaměstnání, které tito lidé vzhledem k menší přizpůsobivosti během života již nemění.

Došla jsem k závěru, že ne vždy záleží pouze na samotném zaměstnanci, ale také na zaměstnavateli, který má mnohdy důležitější roli než samotný uchazeč o práci. Úsilí zaměstnavatelů o přizpůsobování pracovních pozic konkrétním osobám se snižuje vzhledem ke konkurenceschopnosti jak na otevřeném, tak na chráněném uzavřeném pracovním trhu. Osoby se zdravotním postižením však mají své výhody k zaměstnání téměř v každé společnosti.

Tato práce tedy ukazuje, že i zdravotně postižené osoby mají své kvality a určitě si zaslouží být plně zařazeni na pracovní trh. Dnešní doba se také snaží o inkluzi v mnoha ohledech, a to platí i v rámci zaměstnávání osob. Zaměstnavatelé a náboroví personalisté by sami od sebe měli hledat různé alternativní způsoby, jak lidem s handicapem najít správné uplatnění a nikoho nediskriminovat ať už na základě vizuálního posouzení, tak na znalostech a schopnostech jednotlivých uchazečů.

Zdravotní postižení je součástí lidské společnosti od nepaměti. Existuje mnoho druhů léčebných postupů a preventivních opatření. Setkáváme se ale i s řadou faktorů, které sice

prvoplánově hodnotíme jako výhodu a pokrok, ale někdy mohou bohužel zdravotní postižení podporovat. Jako příklad může sloužit předčasný porod. Ten je chápán z hlediska medicíny jako pozitivní, ovšem na druhou stranu může mít negativní dopady na předčasně narozené děti, které často mívají nějaký handicap. Poté je na osobách, které se o dítě starají, jakým způsobem výchovy, podpory, edukace a vzdělávání nebo zaměření se na pracovní pozici se vydají, a podpoří takto narozené děti. Zaměstnání je totiž důležitou součástí moderní společnosti a pomáhá nám pozitivně ovlivňovat psychické zdraví. Je také lidskou potřebou a tuto potřebu mají i lidé s handicapem. Je tedy na nás, jak jim můžeme pomoci zorientovat se na již tak složitém trhu práce a jak jim můžeme zajistit co nejlepší podmínky pro pracovní život a napomoci jim alespoň v částečné seberealizaci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BARTOŇOVÁ, Miroslava, Marie VÍTKOVÁ a Jarmila PIPEKOVÁ. *Integrace handicapovaných na trhu práce v mezinárodní dimenzi*. 2005. vyd. Brno: MSD, spol. s.r.o., 2005. 201 s. MSD. ISBN 80-86633-31-4.

BUBENÍČKOVÁ, Hana. *O zrakovém postižení a zrakově postižených*. Česká oční optika, 2007, č. 1/2007, s. 80 – 82. ISSN 1211-233X.

FARKOVÁ, Marie. *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2480-5.

FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.

FINKOVÁ, Dita, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Kateřina KROUPOVÁ. *Úvod do speciální pedagogiky osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2517-7.

FRANIOK, Petr. *Speciální pedagogika - vybrané problémy*. Vydání: druhé. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7464-166-4.

HANÁKOVÁ, Adéla, Miloň POTMĚŠIL, Vladimíra TYLŠAROVÁ a Eva URBANOVSKÁ. *Vzdělání pohledem žáka se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4924-1.

HOŠOVÁ, Petra, Marie HŮRKOVÁ a Miroslav MICHÁLEK. *Manuál pomoci nevidomým*. Ilustroval Pavla VAŇKOVÁ. Praha: Okamžik, 2015. ISBN 978-80-86932-41-5.

HRDÁ, Jana. *Zaměstnávání lidí se zdravotním postižením*. Praha: Jedličkův ústav a školy, 2007. ISBN 978-80-254-1306-7.

JESENSKÝ, Ján. *Kontrapunkty integrace zdravotně postižených*. Praha: Karolinum, 1995. Folia paedagogica specialis. ISBN 80-7184-030-0.

KAVALÍROVÁ, Kateřina. *Nevidomý ve vaší firmě*. Praha: Okamžik, 2012. ISBN 978-80-86932-29-3.

KIMPLOVÁ, Tereza. *Ztráta zraku: úvod do psychologické problematiky*. Ostrava: Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-917-9.

KRAUS, Josef. *Dětská mozková obrna*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-1018-8.

KRÁSA, Václav, MIŠKOVSKÁ, Bohumila. *Zaměstnávání osob se zdravotním postižením v ČR*. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, o. s., 2009.

KREJČÍŘOVÁ, Olga. *Problematika zaměstnávání občanů se zdravotním postižením: studijní texty*. Praha: Rytmus, 2005. ISBN 80-903598-1-7.

KYSUČAN, J. *Transformace ve vzdělávání dětí s mentální retardací*. In: *Sborník referátů z konference s mezinárodní účastí*. Ostrava: PF OU, 2005. 110s. ISBN 80-7368-031-9.

MICHALÍK, Jan. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.

MORAVCOVÁ, Dagmar. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-476-4.

NOVOSAD, P. 2011. Lidé s tělesným postižením In: MICHALÍK, J. 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, s. 180-268. ISBN 978-80-7367-859-3.

OPATŘILOVÁ, Dagmar a Dana ZÁMEČNÍKOVÁ. *Předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3718-0.

PIPEKOVÁ, Jarmila a Marie VÍTKOVÁ, ed. *Znevýhodněné osoby na trhu práce v kontextu národní a evropské spolupráce: sborník z mezinárodní konference pořádané k Evropskému roku zdravotně postižených osob* : [Brno 3.-5. září 2003]. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-048-4.

PIPEKOVÁ, Jarmila, ed. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2004. ISBN 80-86856-01-1.

PROCHÁZKOVÁ, Lucie. *Možnosti pracovního uplatnění lidí s postižením - současné trendy v České republice a v zahraničí*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7607-5.

PROCHÁZKOVÁ, Lucie. *Podpora osob se zdravotním postižením při integraci na trh práce*. Brno: MSD, 2009. ISBN 978-80-7392-094-4.

RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ L., a kol. 2006. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 313 s. ISBN 80-244-1475-9.

RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

RŮŽIČKOVÁ, Veronika, ed. *Integrace zrakově a kombinovaně postižených žáků: sborník příspěvků z kurzu Pokračující kurz pro učitele vzdělávající integrované zrakově postižené dítě na ZŠ v Olomouckém kraji*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1738-7.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0095-8.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha: Portál, 2000. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-506-7.

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení*. 2., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0378-2.

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3829-1.

VALENTA, Milan. *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Parta, 2009. ISBN 978-80-7320-137-1.

VÁGNEROVÁ, Marie a Lidmila VALENTOVÁ. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Praha: Univerzita Karlova, 1991.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0181-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-306-4.

VÍTKOVÁ, Marie. *Somatopedické aspekty*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-134-0.

SEZNAM OSTATNÍCH ZDROJŮ

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů.

Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením. RNDr. Hana Bubeníčková Ing. Bc. Petr Karásek Mgr. Radek Pavlíček - PDF Stažení zdarma. *Představujeme Vám pohodlné a bezplatné nástroje pro publikování a sdílení informací.* [online]. Copyright © DocPlayer.cz [cit. 06.03.2022]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/1819117-Kompenzacni-pomucky-pro-uzivatele-se-zrakovym-postizenim-rndr-hana-bubenickova-ing-bc-petr-karasek-mgr-radek-pavlicek.html>.

Školy, třídy, skupiny a oddělení podle § 16 odst. 9 školského zákona, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 01.03.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skoly-tridy-skupiny-a-oddeleni-podle-16-odst-9-skolskeho#:~:text=5%20prov%C3%A1d%C4%9Bc%C3%AD%20vyhl%C3%A1%C5%A1ky%20%C4%8D.,%E2%80%9C>.

Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením. *Průvodce* [online]. Copyright © [cit. 01.03.2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim>.

Úvod | Odborné učiliště pro žáky s více vadami Odborné učiliště pro žáky s více vadami [online]. Copyright © [cit. 06.04.2022]. Dostupné z: <https://specou.cz/wp-content/uploads/2015/05/Manu%C3%A1l-pro-zam%C4%9Bstnavatele.pdf>.

[online]. Dostupné z: [www.msmt.cz/file/16096/download/](http://Vyhláška č. 116/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, 2011. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 20, s. 490-502. Dostupné také z: <a href=).

[online]. Dostupné z: [Zákon č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání \(školský zákon\). Zákony pro lidi. \[online\]. \[cit. 06.04.2022\]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.](http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561)